

LODE WILS

«De Messias van Vlaanderen. Frans Van
Cauwelaert 1880-1910»

Antwerpen/Baarn, Hadewijch, 1998, 180 p.

De auteur heeft het eerst over de prilste jeugd van zijn protagonist, afkomstig uit een familie van dorpsnotabelen in O.-L.-V.-Lombeek. In 1882 werd hij naar het kleinseminarie van Hoogstraten gestuurd, dat zoals normaal conservatief religieus was en waar in hoofdzaak Frans gesproken werd. Bij een aantal leerlingen, waaronder de jonge Van Cauwelaert (verder FVC), groeide echter een Vlaamsgezinde reflex die volgens Wils op oogluikende instemming van de seminarieoverheid kon rekenen. Hoofdzaak in het seminarie bleef echter de godsdienstige indoctrinatie. Toch koos Frans niet voor het priesterschap. Hij wilde hoogleraar worden en ging in 1899 in Leuven studeren aan het *Institut supérieur de Philosophie*, geleid door de latere kardinaal Mercier die – wat toen in Leuven blijkbaar niet evident was – een *wetenschappelijk* denkcentrum voor de wereldkerk wilde opbouwen. Na de Thomistische wijsbegeerte studeerde FVC vanaf 1902 geneeskunde.

Maar het was vooral in de Vlaamse studentenbeweging dat hij zich zou manifesteren. Wils volgt zijn stappen in de Sociale Studiekring en Met Tijd en Vlijt; belangrijker was dat hij secretaris werd van het Vlaams verbond van het Algemeen Studentenverbond en de stuwende kracht achter de flamingantistische scholierenwerking. Hij begon ook meer en meer op te duiken als spreker. Kortom, in 1902-1903 verwierf FVC volgens de auteur een vaste plaats op het nationale flamingantisch forum. Hier stelt Wils zich terecht de vraag of de Vlaamse Beweging voor de jonge

studentenleider al dan niet méér was dan een klerikaal middel om het volk te kerstenen. Puttend uit zijn eigen *Van Clovis tot Happart* brengt de auteur nog even de 19e eeuwse context in herinnering, waarin taalstrijd ideologische strijd was en de Vlaamse Beweging met de beginnende arbeidersbeweging in het levensbeschouwelijke spanningsveld terecht kwam, waarbij de eerste meer en meer opgesloten raakte in de klerikale wereld. FVC ging op de politieke toer net toen door de evenredige zetelverdeling Vlaamse liberalen én socialisten in het parlement raakten, antiklerikalen dus, die een einde maakten aan de Vlaamse katholieke meerderheid. “Een ramp voor de taalstrijd”, aldus Wils...

In dat kader sprak de studentenleider weliswaar aanvankelijk nog als een collegedirecteur, maar begon zich al vlug handig – “listig” meent Wils – te bewegen in het spanningsveld tussen scholierenbeweging en politiek (die de bisschoppen niet aanstond), en tussen katholieke en neutrale Vlaamse Beweging. Er was dus onmiskenbaar sprake van een ideologische verruiming bij FVC en andere ‘Leuvenaars’ die de auteur vooral toeschrijft aan de invloed van Julius Mac Leod. Het hoeft dan ook niet echt te verwonderen dat FVC bij de strijd voor de vernederlandsing van de universiteit Gent en van het middelbaar onderwijs (wetsvoorstel Coremans, vanaf 1901), de medewerking van vrijzinnigen niet uitsloot en ook principieel een aantal katholieke politici en de bisschoppen tegen de haren instreek. Formeel echter stelde ‘listige Frans’ eind 1904 dat wanneer zekere Vlaamse belangen schade zouden kunnen berokkenen aan de godsdienstige belangen, de taaleisen verdaagd zouden worden.

Hoe dan ook was FVC (anders dan H.J. Elias ooit beweerde, zegt Wils) bezig met de opbouw van een flamingantische *politieke* macht, een streven dat – en Wils wijst er ten overloede op – perfect paste in zijn eigen politieke carrièreplanning. Daarin paste ook het veroveren van een leerstoel, maar daarvoor zou hij met tussenpozen van 1905 tot 1910 in het buitenland moeten verblijven. Uit de tweede helft van het boek blijkt hoe onverdraaglijk FVC dat vond, want het hield de 24-jarige af van zijn levensdoel: “de politieke zowel als de morele leider te worden van katholiek Vlaanderen”. Eerst kwam het er nu echter op aan benoemd te worden aan de (katholieke) universiteit van Fribourg (Zwitserland) waar men een leerling van Mercier zocht. Maar eerst moest nog een doctoraat thomistische filosofie behaald worden; materiaal ervoor zou FVC vinden tijdens een studieverblijf te Leipzig. De wonderboy kreeg een indrukwekkend afscheid; Wils zegt niet met zoveel woorden dat hij Vlaanderen veilig moest stellen. In september 1905 was hij al een eerste keer terug voor het Vlaams Katholiek Congres te Lier waar hij volgens de auteur definitief doorbrak in katholiek Vlaanderen. In Leipzig en in München bleef hij zich intensief met Vlaanderen bezighouden terwijl hij tegelijkertijd – Wils benadrukt dat meer dan eens – zijn trukendoos bovenhaalde om maar zo vlug mogelijk (zonder doctoraat!) benoemd te worden in Fribourg. Daarbij rekende hij op de steun van Mercier, die pas aartsbisschop geworden was. Begin 1907 zou het eindelijk lukken...

Was er een verband met de ambigue houding van FVC in het debat over de taalregering in het vrij middelbaar onderwijs?

In elk geval maakt de auteur duidelijk dat FVC “de opschorting van de strijd (voor een substantiële vernederlandsing) predikte zoals Mercier het wenste”. Ook tegen de beruchte instructies van de bisschoppen van september 1906, waarin o.a. een katholieke *Vlaamse* universiteit principieel werd uitgesloten, ging FVC niet rechtstreeks in, maar “door platte broodjes te bakken” lukte het hem er Nederlandse (universitaire) vakantiecursussen voor leraars door te krijgen. Toch werd zijn houding hem door vele flaminganten niet in dank afgenomen. Wils neemt hier wat emotioneel de verdediging van zijn protagonist op zich : die kreeg toch het haalbare erdoor terwijl het “steeds weer de roepers zijn die de strijd bemoeilijken”.

Ondertussen begon het verblijf in het buitenland steeds zwaarder te wegen. Tevergeefs – Mercier was niet meer zo toeschietelijk – zou FVC nu proberen een leerstoel in België te bemachtigen. Maar terwijl sommigen afgaven op “de man van valse gematigdheid” werd bij de enthousiastelingen de roep om een Messias steeds luider. Terwijl de taalkwestie in het onderwijs opnieuw opflakkerde, besloot FVC begin 1909 om op het einde van het jaar definitief naar Vlaanderen terug te keren. Weer begon hij zich in allerlei bochten te wringen om ditmaal in België als hoogleraar benoemd te worden, hoewel alsnog zonder veel wetenschappelijke verdiensten. Niet ongewoon in het Leuven van toen, waar het kweken van vrome beoefenaars van hogere beroepen voorrang kreeg op de wetenschap, aldus Wils. Als dat voor FVC niet ging, was dat dus wel degelijk om zijn Vlaamsgezinde activiteit, stelt de auteur. Nu “zijn baan gebroken was” (dixit FVC !) begon de

29-jarige aan het parlement te denken... en vatte rechtenstudies aan. De manier waarop het wetsvoorstel-Coremans door het “huidige parlementarisme” (citaat van FVC) uitgehold was en de *formele* Vlaamse overwinning met de wet Segers-Frank van 1910 (volgens Wils eigenlijk een verslechtering in vergelijking met de wet van 1883) speelden daar ook een rol in. En nu ging het vlugger dan verwacht : voor de verkiezingen van 1910 kwam Edward Coremans onverwacht niet meer op voor de Meetingpartij en werd hij vervangen door FVC. Deze wierp zich nu met verdubbelde ijver in de strijd om een Vlaamse hogeschool. Meer en meer mikte hij ook op het leiderschap van de héle Vlaamse Beweging. De auteur wijst hierop een zekere discrepantie : FVC was toch “een product van het klerikale flamingantische milieu” die ondanks bepaalde “modernistische” sympathieën “conservatief gestempeld” bleef. Vooruitblikkend, en als besluit, stelt Wils dat het weliswaar FVC’s verdienste was dat hij een open politieke samenwerking met anderen niet schuwde, maar veel meer nog kon hij energieën mobiliseren als pleitbezorger van de verbinding van de Vlaamse Beweging met de christelijke bewegingen. D t zou hem later toelaten de taalstrijd tot de overwinning te voeren.

In dit boek voelt men duidelijk de appreciatie van de auteur voor zijn hoofdfiguur. Het is echter lang geen hagiografie geworden en meer dan eens komt de “Messias van Vlaanderen” er niet zo schitterend uit. Maar diens pragmatisme leidde tot successen. Is dat voldoende om meer rechtlijnige katholieke flaminganten eigenlijk als onnozele halzen voor te stellen ? Ook enkele andere vragen blijven : werd FVC nooit geplaagd door twijfels ? Kon niet wat

dieper worden ingegaan op het waarom van diens charismatisch leiderschap? Ook werd mij toch niet helemaal duidelijk of in de besproken periode de politieke dan wel de “kerstenende” Vlaamsgezindheid bij FVC de voorrang kreeg.

Hoe dan ook is het boek, afgezien van interpretatieverschillen, wellicht de definitieve wetenschappelijke biografie van FVC's jeugdijaren geworden, die diens persoonlijke en politieke *Werdegang* en de algemene context tot een boeiende en goed leesbare synthese maakt. Voor wanneer het vervolg op deze vlegelijaren van Frans Van Cauwelaert?

Dirk Martin